

TENDENCJE W HANDLU ZAGRANICZNYM PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI W POLSCE W LATACH 1995-2013

*Stanisław Stańko**, *Aneta Mikula***

*Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Kierownik: dr hab. Maria Parlińska, prof. SGGW

**Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Kierownik: dr hab. Alina Daniłowska, prof. SGGW

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, eksport, import, produkty rolno-spożywcze, tendencje
Key words: foreign trade, export, import, agri-food products, trends

S y n o p s i s. W opracowaniu przedstawiono tendencje w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi w Polsce w latach 1995-2013 ogółem i z poszczególnymi grupami państw: UE-15, UE-12, WNP, EFTA i pozostałymi krajami. Handel zagraniczny surowcami rolnymi i produktami przetworzonymi cechuje się tendencjami wzrostowymi. Szybka dynamikę wzrostową notuje się od 2004 r. Szybciej wzrasta eksport niż import. Od 2003 r. Polska jest eksporterem netto produktów rolno-spożywczych. Dodatkowo saldo handlowe zwiększa się. W 2013 r. wyniosło ono 5738 mln euro, w tym z UE-15 +3267 mln euro, UE-12 +2424 mln euro, WNP +1669 mln euro, EFTA -527 mln euro i z pozostałymi krajami -1095 mln euro. W handlu surowcami rolnymi Polska jest importerem netto. Po 2004 r. rosnący eksport rolno-spożywczy był skierowany w 58% na rynki krajów UE-15, w 20,7% – UE-12, w 10,4% – WNP, w 0,7% – EFTA i w 10,2% do pozostałych krajów. Rosnący import pochodził w 61,2% z krajów UE-15, w 11,1% z UE-12, w 5,4% ze WNP, w 4,8% z krajów EFTA i w 17,5% z pozostałych krajów.

WSTĘP

Transformacja systemowa w Polsce, rozpoczęta w 1989 r., spowodowała zmiany warunków funkcjonowania podmiotów. Istotą zmian było odejście od centralnego planowania jako podstawy regulacji procesów gospodarczych, a także proces prywatyzacji. Elementem składowym tego procesu było tzw. urynkowanie gospodarki żywnościowej, polegające na odstąpieniu od ustalania państwowych cen skupu surowców rolnych i centralnie ustalanych cen detalicznych. W wyniku tego wszystkie działy polskiej gospodarki funkcjonują i rozwijają się w nowych warunkach ekonomiczno-społecznych. Warunki te kształtowane są głównie przez rynek i prawa ekonomiczne.

W gospodarce rynkowej podstawowym czynnikiem rozwoju każdego sektora jest popyt na dany produkt, zarówno na rynku wewnętrznym, jak i zagranicznym. Integracja Polski z Unią Europejską (UE) i objęcie rolnictwa krajowego zasadami wspólnej polityki rolnej (WPR) stworzyły nowe uwarunkowania rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej.

Brak barier celnych w obrotach towarowych między krajami członkowskimi pozwala na swobodny przepływ towarów między rynkami lokalnymi. Z jednej strony stwarza to możliwość sprzedaży produktów na wspólnym rynku, a z drugiej lokowania na rynku krajowym produktów z innych krajów członkowskich. Dodatkowo ewolucja WPR zmierza w kierunku dalszego ograniczania interwencji rynkowej. Takie kierunki zmian oznaczają, że na rolnictwo coraz większy wpływ ma rynek i jego parametry.

Występujące współcześnie procesy globalizacji to kolejny element mający wpływ na rolnictwo i jego otoczenie. Globalizacja jest złożonym i wielowymiarowym zjawiskiem o wymiarze gospodarczym, społecznym, politycznym i kulturowym. Powoduje ona określone zmiany w zakresie rynku i strategii konkurencji, współpracy między przedsiębiorstwami, stylów życia, modeli konsumpcji itp. Globalizacja prowadzi do pojawienia się złożonych procesów społeczno-politycznych i gospodarczych. W wyniku jej działania uwidaczniają się nowe zjawiska, które oddziałują na procesy rozwojowe w rolnictwie.

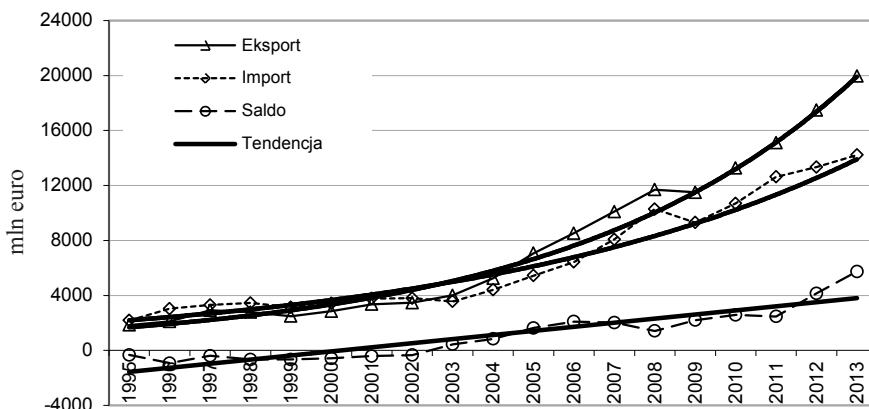
W wyniku procesów integracji i globalizacji o rozwoju poszczególnych działów gospodarki rolno-żywnościowej coraz bardziej decyduje popyt na rynkach krajowym i zagranicznym. Wymiana handlowa ma podstawowe znaczenie decydujące o miejscu kraju w międzynarodowym podziale pracy.

CEL OPRACOWANIA

Celem opracowania jest określenie długookresowych tendencji w obrotach handlowych artykułami rolno-spożywczymi przed integracją Polski z UE oraz po niej. W poziomie handlu zagranicznego i jego strukturze występują określone specyficzne cechy. Ich znaczenie uwidacznia się w krótkim i długim okresie. W krótkim okresie mogą występować znaczne wahania w rozmiarach i strukturze handlu wynikające ze zmian koniunkturalnych lub wpływu na produkcję czynników przyrodniczych. Jednak podstawowe znaczenie dla kraju, decydujące o jego miejscu w międzynarodowym podziale pracy, mają prawidłowości dotyczące tendencji w obrotach handlowych. Tendencje ujawniają się przez systematyczne, jednokierunkowe zmiany poziomu badanego zjawiska [Jóźwiak, Podgórski 1998, s. 453-454]. Mają one zwykle charakter trwałe, a zmiana tendencji wiąże się z zaistnieniem nowych warunków, zmieniających dotychczasową siłę i kierunek oddziaływania czynników długookresowych na dane zjawisko. Tendencje zmian wyodrębniono na podstawie funkcji trendu, które najlepiej opisywały badane zjawiska w latach 1995-2013. Za początek analizy przyjęto dane z 1995 r. W tym roku miały miejsce dwa wydarzenia, które zmieniły warunki handlu. Było to rozszerzenie UE o Austrię, Szwecję i Finlandię oraz wejście w życie zasad Światowej Organizacji Handlu (WTO).

TENDENCJE W OBROTACH HANDLOWYCH PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI W LATACH 1995-2013

Obroty handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi charakteryzują się tendencjami wzrostowymi, wokół których występują wahania (rys. 1.). Wstąpienie Polski do UE i zniesienie barier celnych ułatwiło polskim producentom i handlowcom dostęp do rynków krajów unijnych. Wpłynęło to na wymianę towarową, bo obniżyły się koszty handlowe. Ponadto w wyniku integracji krajowy rynek został otwarty dla towarów zagranicznych,

Rysunek 1. Tendencje w handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi w Polsce w latach 1995-2013

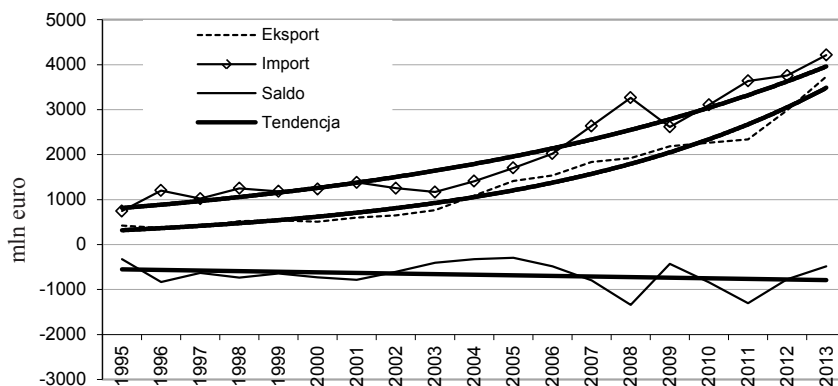
Źródło: obliczenia własne na podstawie [*Polski handel...* z lat 1995-2012, *Handel zagraniczny...* z lat 1995-2014].

co sprzyjało wzrostowi importu do Polski. Rozwiązania te spowodowały przyspieszenie obrotów handlowych, zarówno produktów rolnictwa, jak i przemysłu spożywczego. Przed wstąpieniem Polski do UE (lata 1995-2003) eksport rolno-spożywczy zwiększał się przeciętnie w roku o 228 mln euro (o 8,2%), a import o 146 mln euro (o 4,8%)¹. Natomiast po integracji (latach 2004-2013) roczny wzrost eksportu wynosił 1500 mln euro (13,4%), a importu 1100 mln euro (12,7%). Takie kierunki i tempo zmian wskazują, że Polska, funkcjonując w ramach UE, dobrze wykorzystywała przewagi konkurencyjne. W wyniku szybszego wzrostu eksportu niż importu poprawiało się saldo obrotów handlowych. Do 2002 r. Polska była importerem netto artykułów rolno-spożywczych (rys. 1.). Od 2003 r. jest ich eksporterem netto i zwiększa się dodatkowo saldo handlowe tymi produktami. W latach 2003-2013 zwiększyło się ono prawie 12,8 raza, z 446,5 mln euro w 2003 r. do 5738 mln euro w 2013 r. [*Polski handel...* 2004, s. 97, *Handel zagraniczny...* 2014, s. 9].

W analizowanym okresie wystąpiły znaczne zmiany nie tylko w skali obrotów, ale także w strukturze asortymentowej i kierunkach geograficznych. Dla zobrazowania zmian w strukturze przyjęto podział towarów na dwie grupy: produkty rolnictwa (surowce rolnicze) i przemysłu (produkty przetworzone). Do produktów rolnictwa zaliczono: żywe zwierzęta, nasiona zbóż i roślin oleistych, świeże owoce i warzywa, kwiaty, ryby i skorupiaki, a do produktów przemysłu rolno-spożywczego: produkty wytwarzane z surowców rolniczych niezależnie od stopnia ich przetworzenia.

W handlu zagranicznym surowcami rolniczymi Polska jest od wielu lat importerem netto (rys. 2.). W latach 1995-2003 eksport surowców zwiększał się przeciętnie w roku o 44,3 mln euro (o 8,2%), a import o 42,5 mln euro (o 4,2%). W wyniku takich tendencji poprawiało się nieznacznie ujemne saldo handlowe surowcami rolnymi (o 1,8 mln euro rocznie). Po integracji z UE nastąpiło znaczne przyspieszenie obrotów handlowych. W latach 2004-2013 eksport surowców rolnych zwiększał się przeciętnie w roku o 245 mln euro (o 11,6%), a import o 294 mln euro (o 11,3%). W wyniku takich tendencji roczne wzrosty importu były wyższe niż

¹ Dla tego okresu dane o obrotach handlowych w USD przeliczono na euro, wykorzystując średnioroczny kurs euro/USD.

Rysunek 2. Tendencje w handlu zagranicznym surowcami rolniczymi w Polsce w latach 1995-2013
Źródło: jak rys. 1.

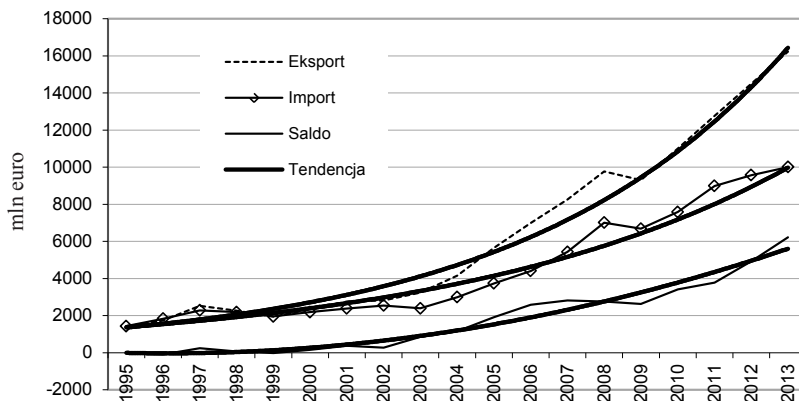
eksportu. Powodowało to zwiększanie ujemnego salda handlu zagranicznego surowcami o 49 mln euro rocznie. Zwiększające się saldo obrotów występowało w handlu żywymi zwierzętami (zwłaszcza trzody chlewnej), rybami i skorupiakami, nasionami roślin oleistych oraz świeżymi owocami. W tej ostatniej grupie związane było to ze znaczącymi wzrostami importu owoców pochodzących z innych stref klimatycznych (np. banany, pomarańcze, cytryny, grejpferty, mandarynki, winogrona, brzoskwinie, kiwi, nektaryny, arbuzy).

Integracja Polski z UE znacznie zwiększyła tempo obrotów handlowych towarami przetworzonymi. Przed integracją roczny wzrost eksportu towarów przetworzonych wynosił 183 mln euro (8,2% rocznie), a po integracji 1255 mln euro (14,7%). Oznacza to, że roczny przyrost eksportu towarów przetworzonych po integracji był prawie siedmiokrotnie większy niż przed integracją. Tendencja wzrostowa występowała także w zakresie importu tych towarów. W latach 1995-2003 roczny wzrost importu wynosił 103 mln euro (5,4%), a po integracji 806 mln euro (13,3%). Szybszy wzrost eksportu towarów przetworzonych niż ich importu powodował poprawę salda handlowego. Od 2000 r. jest ono dodatnie, a w latach 2004-2013 zwiększało się przeciętnie w roku o 454 mln euro (rys. 3.).

Ogólnie można stwierdzić, że o poprawie salda obrotów handlowych towarami rolno-spożywczymi decyduje dodatni bilans handlowy produktami przetworzonymi. W obrotach surowcami rolniczymi bilans handlowy jest ujemny i pogarsza się po integracji z UE.

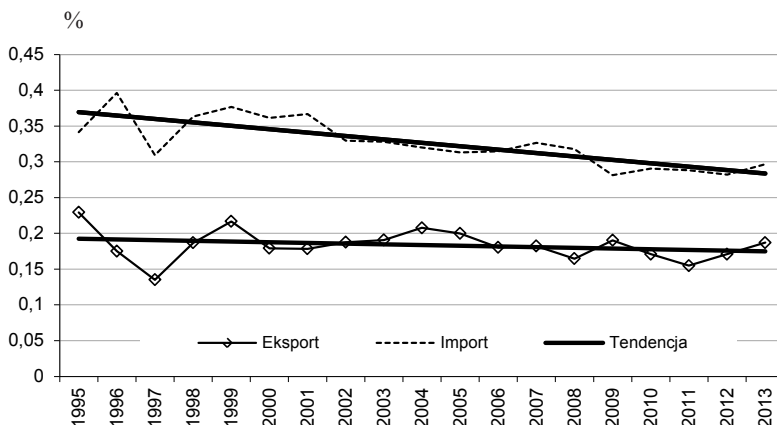
Charakterystyczną cechą handlu zagranicznego w analizowanych latach była zmiana proporcji między produktami rolnictwa a wyrobami przemysłu spożywczego. Udział surowców rolniczych w obrotach handlowych zmniejszał się, zarówno w imporcie, jak i w eksporcie (rys. 4.). Tendencja ta wynikała z szybszego tempa wzrostu obrotów handlowych produktami przetworzonymi niż surowcami rolniczymi. W latach 1995-2003 1/3 importu rolno-żywnościowego stanowiły surowce rolnicze, w ostatnich 5 latach ich udział wynosił 28%. Również w eksporcie zmniejszał się udział surowców rolniczych. Tempo zmniejszenia było jednak niewielkie. W latach 1995-2003 ich udział wynosił 17,9%, a w ostatnich 5 latach – 17% (rys. 4.).

W analizowanym okresie wystąpiły znaczne zmiany w kierunkach geograficznych handlu produktami rolno-spożywczymi. Dla ilustracji tendencji w strukturze geograficznej wyodrębniono następujące grupy państw: kraje UE przed integracją Polski (UE-15), kraje które zintegrowały się z UE w 2004 r. oraz Rumunia i Bułgaria (UE-12), kraje Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP), EFTA i pozostałe.

Rysunek 3. Tendencje w handlu zagranicznym produktami przetworzonymi w Polsce w latach 1995-2013

Źródło: jak rys. 1.

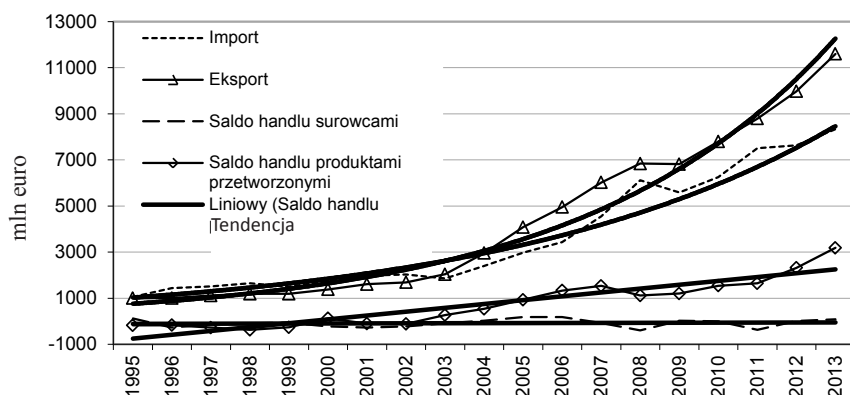

Rysunek 4. Udział surowców rolnych w obrotach handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w Polsce w latach 1995-2013

Źródło: jak rys. 1.

TENDENCJE W OBROTACH HANDLOWYCH PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI Z KRAJAMI UE-15

W handlu artykułami rolno-spożywczymi z krajami UE-15 można wyróżnić dwa okresy różniące się dynamiką zmian obrotów. Do momentu akcesji na skutek barier handlowych obroty charakteryzowały się znacznie niższą dynamiką niż po integracji. Eksport w latach 1995-2003 zwiększał się przeciętnie w roku o 123,2 mln euro (o 8,8%), w tym surowców rolniczych o 21,8 mln euro (o 6% rocznie), a produktów przetworzonych o 101,4 mln euro (o 9,8%). Import w tych latach zwiększał się rocznie o 99,3 mln euro (o 6,4%), w tym surowców o 40 mln euro (o 10%), a produktów przetworzonych o 59,3 mln euro (o 5,4%).

Rysunek 5. Tendencje w handlu artykułami rolno-spożywczymi z krajami UE-15 w latach 1995-2013 [mln euro]

Źródło: jak rys. 1.

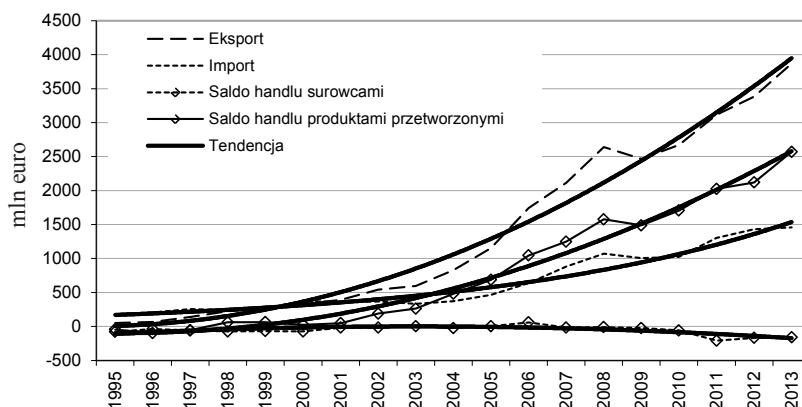
Takie tendencje powodowały, że zmniejszało się ujemne saldo handlowe Polski, zwłaszcza produktami przetworzonymi (rys. 5.). Polska do 2002 r. była importerem netto z krajów UE-15. Znaczne zwiększenie obrotów handlowych nastąpiło od 2004 r. W latach 2004-2013 eksport rolno-spożywczy do tej grupy krajów zwiększał się przeciętnie w roku o 869 mln euro (o 13,3%), to jest siedmiokrotnie więcej niż przed integracją, w tym surowcami rolniczymi o 124,9 mln euro (o 9,4% rocznie), a produktami przetworzonymi o 744,1 mln euro (o 14,5%). Takie wyniki handlu oznaczają przyśpieszenie obrotów handlowych Polski z krajami UE-15. Po przystąpieniu kraju do UE roczny wzrost eksportu produktów przetworzonych był 7,3 raza, a surowców rolnych 5,7 raza wyższy niż przed integracją. Po 2004 r. 58% rosnącego eksportu rolno-spożywczego było kierowane na rynki krajów UE-15, w tym 51% przyrostu eksportu surowców i 59,3 % wzrostu eksportu produktów przetworzonych.

Po 2004 r. import produktów rolno-spożywczych z UE-15 wzrastał przeciętnie w roku o 672,1 mln euro (o 13,6%), w tym surowców rolnych o 141,6 mln euro (o 11%), a produktów przetworzonych o 530,5 mln euro (o 14,6%). Roczny wzrost importu po integracji był 6,7 raza wyższy niż w poprzednich latach, w tym surowców rolnych wyższy 3,5 raza, a produktów przetworzonych 8,9 raza. Takie zmiany oznaczają, że 61,2% wzrostu importu pochodziło z krajów UE-15, w tym 48,2% wzrostu importu surowców rolnych i 65,8% produktów przetworzonych. Szybszy wzrost eksportu powodował polepszanie się dodatniego salda handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi z krajami UE-15. Dotyczyło to zwłaszcza produktów przetworzonych. Saldo handlu surowcami było prawie zrównoważone (rys. 5.). Ogółem saldo handlu produktami rolno-spożywczymi z UE-15 w latach 2003-2013 zwiększyło się 17,5 raza, z 186,9 mln euro w 2003 r. do 3267 mln euro w 2013 r. [*Handel zagraniczny...* 2014, s. 11].

TENDENCJE W OBROTACH HANDLOWYCH PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI Z KRAJAMI UE-12

Eksport do krajów UE-12 w latach 1995-2003² charakteryzował się wysoką dynamiką zmian jego wartości. Zwiększał się on przeciętnie w roku o 69,9 mln euro (prawie o 30%), w tym surowców rolnych o 6,4 mln euro (o 17,5%), a produktów przetworzonych o 63,5 mln euro (o 34%). Import ogółem zwiększał się średnio w roku o 24,4 mln euro (o 9,2%), w tym surowców rolnych zmniejszał się nieznacznie o 1,4 mln euro, a produktów przetworzonych zwiększał o 25,8 mln euro (o 14,8%). Takie zmiany oznaczały, że roczny przyrost eksportu do tych krajów był 2,8 raza wyższy niż importu. Powodowało to poprawę ujemnego salda handlu artykułami rolno-spożywczymi z krajami UE-12, które od 2001 r. stało się dodatnie. Saldo zwiększało się przeciętnie w roku o 45,5 mln euro (rys. 6.).

Szybka dynamika wzrostu eksportu była kontynuowana w latach 2004-2013. Eksport rolno-spożywczy do krajów UE-12 zwiększał się przeciętnie w roku o 311,1 mln euro (o 15,1%), w tym produktów przetworzonych o 298,4 mln euro (o 15,8%), a surowców rolnych o 12,7 mln euro (o 7,9%). Import ogółem w tych latach zwiększał się o 122,5 mln euro (o 14,5%), w tym produktów przetworzonych o 86,1 mln euro (o 14,4%), a surowców rolnych o 36,4 mln euro (o 15,2%). W wyniku takich tendencji następowała dalsza poprawa dodatniego salda handlowego produktami przetworzonymi, które zwiększało się przeciętnie w roku o 212,3 mln euro, ale następowało pogorszenie salda handlowego surowcami rolnymi przeciętnie w roku o 23,7 mln euro. Ogółem jednak następowała poprawa salda handlu produktami rolno-spożywczymi z krajami UE-12. W 2013 r. dodatnie saldo handlowe z tą grupą krajów wyniosło 2424,3 mln euro i było 5,5 raza wyższe niż w 2004 r.³ Ujemne saldo handlu surowcami wynikało głównie z przywozu przez przedsiębiorców zbóż i nasion roślin oleistych tańszych niż w Polsce.

Rysunek 6. Tendencje w handlu artykułami rolno-spożywczymi z krajami UE-12 w latach 1995-2013 [mln euro]

Źródło: jak rys. 1.

² Dla tych lat obroty dotyczą krajów, które w 2004 r. wstąpiły do UE.

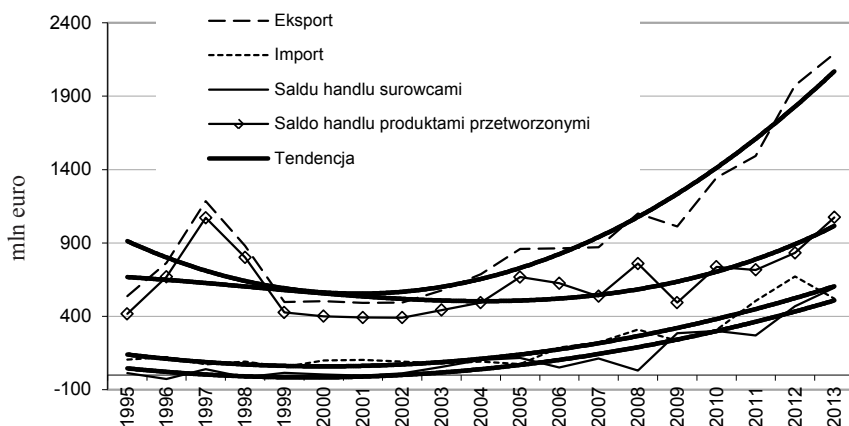
³ Gdyby uwzględnić Zagorwację, która wstąpiła do UE w 2013 r., saldo dla krajów UE-12 wyniosłoby 2501,3 mln euro [*Handel zagraniczny...* 2014, s. 11].

Po 2004 r. na rynki krajów UE-12 kierowane było 20,7% rosnącego eksportu rolno-spożywczego, w tym 5,2% rosnącego eksportu surowców i 23,8% rosnącego wywozu produktów przetworzonych. Z tych krajów pochodziło 11% rosnącego importu rolno-spożywczego, w tym 12,4% rosnącego importu surowców i 10,7% produktów przetworzonych.

Ogółem eksport rolno-spożywczy na rynki krajów UE w latach 2004-2013 zwiększał się przeciętnie w roku o 1180 mln euro (o 13,8%), a import o 794,6 mln euro (o 13,8%). W wyniku takich tendencji poprawiało się saldo handlu zagranicznego przeciętnie w roku o 385,4 mln euro. Na rynki krajów UE kierowane było 78,7% rosnącego eksportu rolno-spożywczego, w tym 56,2% rosnącego eksportu surowców i 83,1% rosnącego eksportu produktów przetworzonych. Z krajów UE pochodziło 72,3% rosnącego importu, w tym 60,6% rosnącego przywozu surowców rolnych i 76,5% rosnącego przywozu produktów przetworzonych.

TENDENCJE W OBROTACH HANDLOWYCH PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI Z KRAJAMI WNP

Obroty handlowe z krajami WNP charakteryzują się znacznymi wahaniami. Do 1997 r. obroty handlowe szybko wzrastały. Od 1998 r. nastąpiło silne załamanie zwłaszcza eksportu. Jego powolna odbudowa rozpoczęła się w 2001 r. [Stańko, Stańko 2005, s. 315]. Ogółem w latach 1995-2003 eksport artykułów rolno-spożywczych do krajów WNP charakteryzował się tendencją spadkową przeciętnie w roku o 40,2 mln euro (o 5,6%), w tym niewielkimi wzrostami eksportu surowców rolnych o 0,7 mln euro rocznie (o 0,6%), a wywóz produktów przetworzonych zmniejszał się przeciętnie w roku o 40,9 mln euro (o 6,4%). Podobne kierunki zmian występowały w imporcie. W tych latach import ogółem zmniejszał się przeciętnie w roku o 2,3 mln euro (o 2,2%), w tym surowców rolnych o 2,9 mln euro (o 4,3%), i występował niewielki wzrost eksportu produktów przetworzonych (średnio w roku 0,6 mln euro, tj. o 2,6%, rys. 7.). Takie kierunki zmian w eksporcie i imporcie powodowały zmniejszanie się dodatniego salda handlu zagranicznego z krajami WNP. W latach 1995-2003 saldo pogarszało się o 37,9 mln euro rocznie (o 6%).

Rysunek 7. Tendencje w handlu artykułami rolno-spożywczymi z krajami WNP w latach 1995-2013 [mln euro]

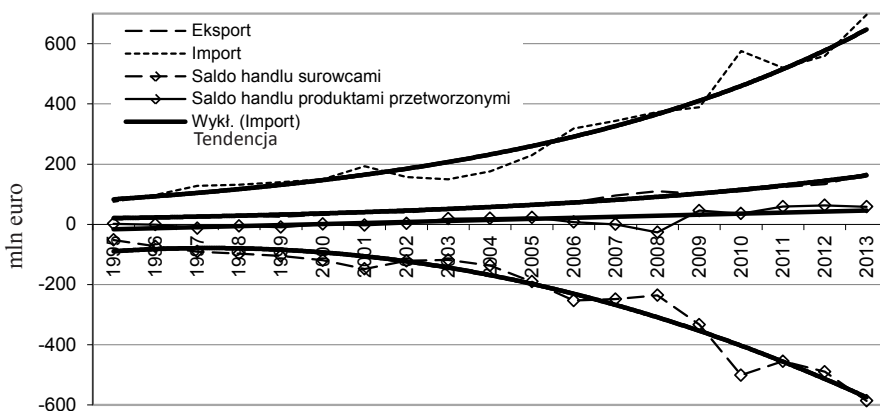
Źródło: jak rys. 1.

Od 2004 r. nastąpiło znaczne przyspieszenie dynamiki obrotów handlowych. W latach 2004-2013 eksport ogółem do krajów WNP zwiększał się przeciętnie w roku o 156,3 mln euro (o 12,2%), w tym surowców rolnych o 73,8 mln euro (o 20,8%), a produktów przetworzonych o 82,4 mln euro (o 9,1%). Import ogółem zwiększał się o 59,4 mln euro (o 22,1%), w tym surowców rolnych o 20,5 mln euro (o 17,5%), a produktów przetworzonych o 38,9 mln euro (o 32%). W wyniku szybszego wzrostu eksportu niż importu dodatnie saldo handlowe z krajami WNP poprawiało się rocznie o 96,9 mln euro i wyniosło w 2013 r. 1669 mln euro [*Handel zagraniczny...2014*, s. 9] i było 2,8 raza wyższe niż w 2004 r.

Zmiany w handlu zagranicznym Polski w latach 2004-2013 oznaczają, że na rynki krajów WNP kierowano 10,4% rosnącego eksportu rolno-spożywczego, w tym 30,2% rosnącego eksportu surowców i 6,6% artykułów przetworzonych. Natomiast z tych krajów pochodziło 5,4% rosnącego importu rolno-spożywczego, w tym 8,4% surowców rolnych i 3,1% zwiększającego się importu artykułów przetworzonych.

TENDENCJE W OBROTACH HANDLOWYCH PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI Z KRAJAMI EFTA

W 1995 r. trzy kraje EFTA wstąpiły do UE. Spowodowało to znaczne ograniczenie wymiany towarowej z tą grupą krajów. W latach 1995-2003 powoli zaczęła się odbudowa obrotów handlowych. Eksport rolno-spożywczy zwiększał się przeciętnie w roku o 3,1 mln euro (o 8,9%), w tym surowców rolnych o 0,5 mln euro, a produktów przetworzonych o 2,6 mln euro (o 4,1%). Import zwiększał się rocznie o 10,4 mln euro (o 8,6%), w tym surowców rolnych o 9,6 mln euro (o 9,6%), a produktów przetworzonych o 0,8 mln euro (o 4,2%). Takie kierunki zmian w obrotach handlowych oznaczały pogarszanie się ujemnego salda handlowego, przeciętnie w roku o 7,3 mln euro, w tym surowcami rolnymi o 9,1 mln euro, oraz poprawę salda produktami przetworzonymi o 1,8 mln euro, które od 2002 r. stało się dodatnie (rys. 8.).

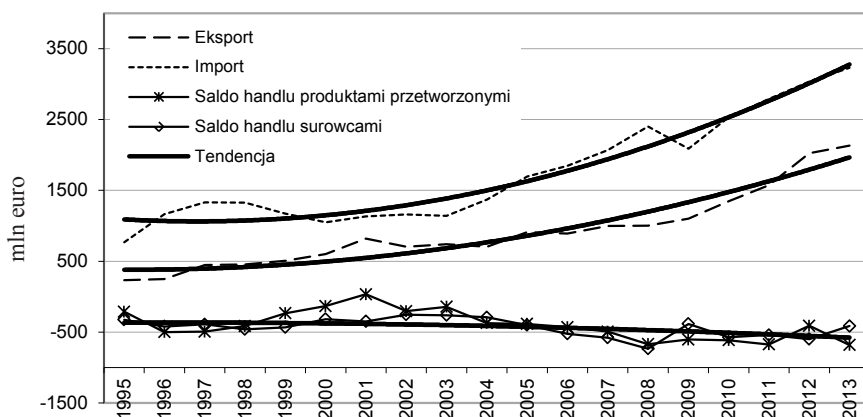
Rysunek 8. Tendencje w handlu artykułami rolno-spożywczymi z krajami EFTA w latach 1995-2013

Źródło: jak rys. 1.

Od 2004 r. nastąpił wzrost tempa obrotów handlowych. Eksport rolno-spożywczy zwiększał się rocznie o 10,7 mln euro (o 10,6%), w tym surowców rolnych o 4,4 mln euro (o 18,6%), a produktów przetworzonych o 6,3 mln euro (o 8,3%). Znacznie wyższą dynamiką charakteryzował się import z tej grupy krajów. Jego wartość zwiększała się rocznie o 52,8 mln euro (o 13,7%), w tym surowców rolnych o 52,9 mln euro (o 15,4%), a nieznacznie zmniejszał się import produktów przetworzonych o 0,1 mln euro (o 0,8%). Główną pozycję w imporcie stanowiły ryby i skorupiaki (w ostatnich latach ponad 90%). Ogółem na rynkach krajów EFTA lokowane było 0,7% rosnącego eksportu rolno-spożywczego, w tym 1,8% rosnącego eksportu surowców i 0,5% produktów przetworzonych. Natomiast z tych krajów pochodziło 4,8% rosnącego importu, w tym 20% rosnącego importu surowców i nieznacznie zmniejszał się import produktów przetworzonych. Rosnący import surowców z krajów EFTA powodował powiększanie się ujemnego salda handlowego. Ujemne saldo handlowe pogorszyło się z -116,1 mln euro w 2004 r. do 527,4 mln euro w 2013 r. [*Polski handel...2005*, s. 101, *Handel zagraniczny... 2014*, s. 9].

TENDENCJE W OBROTACH HANDLOWYCH PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI Z POZOSTAŁYMI KRAJAMI ŚWIATA

Ważne znaczenie w obrotach handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi mają transakcje z pozostałymi krajami świata. W latach 1995-2003 eksport do tej grupy odbiorców zwiększał się przeciętnie w roku o 71,5 mln euro (o 15,4%), w tym surowców rolnych o 13,5 mln euro (o 35%), a produktów przetworzonych o 58 mln euro (o 13,8%). Import w tych latach zwiększał się przeciętnie w roku o 13,6 mln euro (o 1,7%), w tym zmniejszał surowców rolnych o 2,8 mln euro (o 0,6%), a zwiększał produktów przetworzonych o 16,4 mln euro (o 3,1%). W wyniku takich tendencji w latach 1995-2003 zmniejszało się ujemne saldo handlu artykułami rolno-spożywczymi przeciętnie w roku o 57,9 mln euro, w tym surowcami rolnymi o 16,3 mln euro, a produktami przetworzonymi o 41,6 mln euro (rys. 9.).

Rysunek 9. Tendencje w handlu artykułami rolno-spożywczymi z pozostałymi krajami w latach 1995-2013 [mln euro]
Źródło: jak rys. 1.

W latach 2004-2013 eksport do tej grupy krajów zwiększał się przeciętnie w roku o 152,8 mln euro (o 10,2%), w tym surowców rolnych o 29 mln euro (o 14,3%), a produktów przetworzonych o 123,8 mln euro (o 11%). Import z pozostałych krajów zwiększał się średnio w roku o 193,2 mln euro (o 8,7%), w tym surowców rolnych o 42,3 mln euro (o 6,8%), a produktów przetworzonych o 150,9 mln euro (o 9,4%). W wyniku takich tendencji powiększało się przeciętnie w roku ujemne saldo handlu zagranicznego o 40,4 mln euro (rys. 9.).

Ogólnie na rynki pozostałych krajów kierowane było 10,2% rosnącego eksportu rolno-spożywczego, w tym surowców rolnych 11,8%, a produktów przetworzonych 9,8%. Z krajów tych pochodziło 17,5% rosnącego importu rolno-spożywczego, w tym 14,4% surowców i 18,7% produktów przetworzonych. Od 2004 r. saldo wymiany handlowej surowcami rolnymi i produktami przetworzonymi z pozostałymi krajami jest ujemne i powiększa się.

PODSUMOWANIE

Obroty polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi w latach 1995-2013 charakteryzowały się tendencjami wzrostowymi. Znaczne przyspieszenie obrotów handlowych nastąpiło po wstąpieniu Polski do UE. Do podstawowych czynników dynamizujących obroty handlowe można zaliczyć:

- otwarcie rynku pozwalające na swobodny handel z państwami UE,
- konkurencyjność cenowo-kosztową z powodu niższych cen wielu surowców, niższej opłaty pracy i kosztów produkcji,
- rozwój i przygotowanie przemysłu rolno-spożywczego do unijnych standardów,
- wzrost inwestycji bezpośrednich zmniejszających lukę technologiczną,
- zaangażowanie w obroty międzynarodowych sieci handlowych mających silną markę i własne kanały dystrybucji,
- rosnący potencjał przemysłu przetwórczego,
- wspieranie eksportu poza UE ze środków WPR,
- płynny kurs walutowy [*Stan polskiej...* 2009, s. 178-182, *Handel zagraniczny...* 2011, s. 37-40, *Monitoring i ocena...* 2011, s. 16-17, *Ocena zmian...* 2006, s. 88-89].

Rynek UE jest najważniejszym kierunkiem eksportu rolno-spożywczego. Rosnący eksport Polski w 79% kierowany był do krajów UE, z których pochodziło prawie 73% rosnącego importu. Tak wysoki udział krajów UE w obrotach handlowych powoduje silną zależność rynku w Polsce od rynku UE. Ma to swoje zalety, ale i stwarza pewne niebezpieczeństwa. Do zalet należy zaliczyć bliskość i dużą pojemność rynku oraz względnie stabilną sytuację. Za niebezpieczeństwo można uznać to, że jest to rynek nasycony, o niskiej elastyczności dochodowej popytu na żywność. W tej sytuacji możliwości zwiększania eksportu będą ograniczone. Następuje także konwergencja cen surowców, co będzie osłabiać konkurencję cenowo-kosztową. Uwarunkowania te powodują, że dynamika wywozu produktów rolno-spożywczych na rynki krajów UE może ulec osłabieniu.

LITERATURA

- Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy.* 2014: IERiGŻ-PIB, ARR, MRiGŻ, nr 4-39 z lat 1996-2014, s. 9, 11.
- Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi w latach 1995-2009.* 2011: J. Seremak-Bulge (red.), Studia i Monografie, nr 152, IERiGŻ-PIB, Warszawa, s. 37-40.
- Józwiak J., Podgórski J. 1998: *Statystyka od podstaw*, PWE, Warszawa, s. 453-454.
- Monitoring i ocena konkurencyjności polskich producentów żywności [1].* 2011: I. Szczepaniak (red.). IERiGŻ-PIB, nr 25, Warszawa, s. 16-17.
- Ocena zmian konkurencyjności polskich producentów żywności po wejściu do UE.* 2006: Praca zbiorowa (red.) I. Szczepaniak. IERiGŻ-PIB, nr 27, Warszawa, s. 88-92.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi z lat 1996-2013:* SAEPR, FAMMU, FAPA, Warszawa, s. 101.
- Stan polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu do Unii Europejskiej*, R. Urban (red.). 2009: Raport 6 (synteza), nr 145, IERiGŻ-PIB, Warszawa, s. 178-182.
- Stańko S., Stańko A. 2005: *Tendencje w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi w Polsce w latach 1990-2004*, [w] *Rolnictwo i gospodarka żywnościowa Polski w rok po akcesji do Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego”, t. XIII. Wyd. SGGW, s. 310-319.

Stanisław Stańko, Aneta Mikula

TRENDS IN POLISH FOREIGN TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS IN YEARS 1995-2013

Summary

Trends in foreign trade have an impact on the country position in the international market. The paper presents trends in the Polish foreign trade of agri-food products in years 1995-2013. The geographical composition of Poland's foreign trade was analyzed in the breakdown into different groups of countries: EU-15, EU-12, Former Soviet Union (FSU), EFTA and other countries. The analysis showed that the trade value in agricultural raw materials and processed products increased between 1995 and 2013, with substantial rises since 2004. Agricultural import growth rate has been slower than the export one. Since 2003 Poland has recorded positive trade balance with remarkable increase after the accession. Poland is a net exporter of agri-food products. In 2013 trade balance gave a 5738 million euro surplus, of which with EU-15: +3267 million euro, EU-12: +2424 million euro, FSU: +1669 million euro, EFTA: -527 million euro and with other countries: -1095 million euro. In trade of agricultural raw materials Poland is a net importer. After 2004 markets of EU-15 received 58% of rising polish agri-food exports, EU-12 – 20.7%, FSU – 10.4%, 0.7% EFTA and 10.2% other countries. Over 60% of rising imports came from EU-15, followed by EU-12 (11.1%), Former Soviet Union countries (5.4%), EFTA countries (4.8%) and other countries provided about 17.5% of imported products.

Adres do korespondencji:

dr hab. Stanisław Stanko, dr Aneta Mikula
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
email: stanislaw_stanko@sggw.pl, aneta_mikula@sggw.pl